

Međunarodna nadležnost u izvanugovornim odnosima prema uredbi Bruxelles I Bis s sovrtom na štetu nastalu putem interneta zbog provedbe prava osobnosti

Majić, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:014566>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za međunarodno privatno pravo

Ines Majić

**MEĐUNARODNA NADLEŽNOST U IZVANUGOVORNIM ODNOSIMA
PREMA UREDBI BRUXELLES I BIS S OSVRTOM NA ŠTETU NASTALU
PUTEM INTERNETA ZBOG POVREDE PRAVA OSOBNOSTI**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Dora Zgrabljic Rotar

Zagreb, rujan 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Ines Majić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

_____Ines Majić_____

Sažetak

Međunarodna nadležnost u izvanugovornim odnosima prema Uredbi Bruxelles I bis, čl.7.st.2., posebna je vrsta nadležnosti koja se temelji na uskoj vezi između mjesta štetnog događaja i suda te čini iznimku od temeljnog načela *actor sequitur forum rei*. Prema navedenoj odredbi osoba koja ima prebivalište u državi članici može biti tužena u drugoj državi članici u stvarima povezanim s deliktima i kvazideliktima pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja. Pojmovi iz navedene odredbe utvrđuju se kako praksom suda EU, tako i praksom sudova država članica. U radu bavim se tumačenjem pojmova „stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima“, „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“, a posebnu pažnju posvećujem šteti nastaloj putem interneta zbog povrede prava osobnosti.

Ključne riječi: međunarodna nadležnost, Uredba Bruxelles I bis, izvanugovorna odgovornost, štetna radnja, povrede putem interneta, osobnost

Sadržaj

1.Uvod	1
2.Međunarodna nadležnost	2
2.1.Pojam i vrste međunarodne nadležnosti.....	2
2.2. Značaj međunarodne nadležnosti i njezino mjesto u sistematici prava	3
3. Razvoj europskog međunarodnog građanskog procesnog prava	3
3.1.Europsko međunarodno privatno pravo	4
3.2. Bruxelleska konvencija iz 1968.....	4
3.3.Od Bruxelleske konvencije iz 1968. do Uredbe Bruxelles I bis.....	5
3.4. Usporedba odredaba Bruxelleske konvencije s odredbama Uredbe Bruxelles I bis u pogledu posebne nadležnosti za izvanugovorne odnose	6
4. Nadležnost prema Uredbi Bruxelles I bis	7
4.1. Dupli standardi Uredbe – pravila o nadležnosti	7
4.2. Opća međunarodna nadležnost	8
4.3. Posebna međunarodna nadležnost	8
5. O pojmovima iz čl.7.st..2. i njihovom tumačenju	9
5.1. Polje primjene	10
5.2. Tumačenje pojma „stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima“.....	11
5.3. Tumačenje pojma „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“	13
5.3.1. Mjesto štetne radnje	13
5.3.2. Mjesto štetne posljedice.....	14
5.3.2.1. Mjesto izravne i posredne štetne posljedice.....	15
5.3.2.2. Pravilo mozaika	15
5.3.3. Teoretski prikaz	16
5.3.3.1. Teorija akcije	17
5.3.3.2. Teorija štete.....	17
5.3.3.3. Teorija ubikviteta	18
5.3.4. Prikaz sudske prakse.....	18
6. Šteta nastala putem interneta zbog povrede prava osobnosti	20
6.1. Povreda prava osobnosti	21
6.2.Sudska praksa.....	22
6.2.1.Spojeni predmeti eDate Advertising GmbH protiv X i Oliver Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited	22
6.2.2. Predmet Bolagsupplysningen OU i Ingrid Ilsjan protiv Svensk Handel AB... 24	

6.3. Mjesto središnjeg interesa.....	26
7. Zaključak.....	29
8. Popis literature.....	31

1.Uvod

Predmet ovog rada je razmatranje uređenja posebne međunarodne nadležnosti za sporove iz izvanugovorne odgovornosti za štetu prema čl. 7. st.2. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznanju i ovrsi sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima tzv. Uredbe Bruxelles I bis. Odredba čl.7. odnosi se na osobu koja ima prebivalište u državi članici, a može biti tužena u državi u kojoj nema prebivalište. Ako je kategorija vezivanja izvanugovorna odgovornost, tada je, u skladu sa st.2., poveznica mjesto gdje se štetni događaj dogodio ili gdje se je mogao dogoditi.

Iza teksta čl.7.st.2. kriju se brojna pitanja, a rješenja su ponudile presude Suda EU kao odgovor na pitanja nacionalnih sudova. Važnost uspostavljene prakse je u činjenici da predstavlja izvor prava za sve države članice. U radu se obrađuju predmeti Suda EU-a i iznose presude kojima se rješavaju mnoge nedoumice ovog članka.

Predmet ovog rada obrađuje se deduktivnim principom odnosno od najopćenitijeg do specifičnog. Prvo se objašnjava sam pojam međunarodne nadležnosti i njezin značaj, zatim se iznosi povijesni tijek uređenja odredaba vezanih za međunarodnu nadležnost u izvanugovornim odnosima tj. od Bruxelleske konvencije pa sve do aktualne Uredbe Bruxelles I bis. S obzirom da se sustav nadležnosti prema Uredbi temelji na načelu opće nadležnosti odnosno prebivalištu tuženika, prvo se tumači ta vrsta nadležnosti, a nakon toga razmatra se posebna nadležnost za izvanugovornu odgovornost za štetu. Nakon razmatranja načela tumačenja o toj vrsti nadležnosti, dolazi na red polje primjene čl.7.st.2. Uredbe. Nadalje, pojašnjava se pojam „stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima“, a potom slijedi tumačenje pojma kojim se bavio Sud EU u najvećem broju svojih predmeta, a to je pojam „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“ .

Svijet se svakim danom sve više razvija, a u skladu s tim, postojeće tumačenje odredbe čl.7.st.2. nadopunjavaju se novim i prikladnijim rješenjima. Globalizacija, nove tehnologije i internet dio su naše svakodnevice. Nikad lakše doći do bilo koje vrste informacija i iz bilo kojeg dijela svijeta. Nikad lakše kao do sad ugroziti i povrijediti naše pravo osobnosti. Domet internetskih usluga je bezgraničan. Gdje potražiti zaštitu? U ovom radu bavim se i štetom nastalom putem interneta zbog povrede prava osobnosti.

2.Međunarodna nadležnost

2..1.Pojam i vrste međunarodne nadležnosti

U građanskom procesnom pravu nadležnost je krug poslova jednoga suda, a koja se prema strankama manifestira kao dužnost suda da postupi u određenoj stvari tj. da raspravlja po tužbi. Nadležnost možemo podijeliti na stvarnu, mjesnu i funkcionalnu te kao posebnu vrstu nadležnosti međunarodnu nadležnost. Pravila o stvarnoj ili mjesnoj nadležnosti daju odgovor na pitanje koji sud će rješavati spor u okviru jedne države, dok pravila o međunarodnoj nadležnosti daju odgovor na pitanje sud koje države je ovlašten rješavati spor s međunarodnim obilježjem.¹ Dakle, međunarodna nadležnost je nadležnost tijela neke države u pravnim situacijama s međunarodnim obilježjem. Treba razlikovati međunarodnu nadležnost sudova od međunarodne nadležnosti drugih državnih tijela kao što su npr. upravna tijela.² S obzirom da je predmet ovog rada posebna nadležnost za sporove koji proizlaze iz izvanugovornih odnosa, usredotočit ćemo se na međunarodnu nadležnost sudova.

Međunarodna nadležnost može biti isključiva i izberiva, unutar izberive opća i posebna. Pravilima o isključivoj međunarodnoj nadležnosti propisuje se da je nadležnost u nekom sporu s međunarodnim elementom bezuvjetno rezervirana za domaće sudove, a ako je to slučaj tada odluke sudova drugih država neće biti priznate u toj državi ili državama koje priznaju njezinu isključivu nadležnost. Izberiva međunarodna nadležnost ovisi o volji tužitelja, odnosno, hoće li postupak pokrenuti pred domaćim ili stranim sudom. Ako se odluka donese pred stranim sudom, ona se može priznati, pod uvjetom da su ispunjene potrebne pretpostavke.³ Opća međunarodna nadležnost je nadležnost jednog pravosuđa za sve vrste sporova i drugih postupaka, dok je posebna međunarodna nadležnost kada se nad tuženikom nadležnost nekog pravosuđa uspostavlja za raspravljanje posebne vrste sporova⁴. Prema pravilima o posebnoj nadležnosti, osnova nadležnosti

¹ Varady, T.; Bordaš, B.; Knežević, G.; Pavić, V., *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019., str.485-486.

² Babić, D., *Međunarodna nadležnost za ugovorne sporove u europskom, hrvatskom i američkom pravu: doktorska disertacija*, Sveučilište u Zagrebu Pravni Fakultet, Zagreb, 2005., str.3.

³ Vuković, Đ; Kunštek, E., *Međunarodno postupovno građansko pravo*, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str.487.; Babić, D., op.cit., str.5.

⁴ Varady, T., op.cit., str.496.

može biti npr. *forum delicti commissii*, a ona vrijedi samo u pogledu zahtjeva za naknadu štete nastale tim deliktom.⁵

2.2. Značaj međunarodne nadležnosti i njezino mjesto u sistematici prava

O međunarodnoj nadležnosti može zavisti puno toga, neusporedivo više nego kada je riječ o određivanju nadležnog suda unutar pravosuđa jedne države. Ponekad čak i ishod spora, jer sudovi svakog pravosuđa polaze od vlastitog međunarodnog privatnog prava pa mogu doći do primjene različitih materijalnih prava. Također, svaki sud primjenjuje svoje proceduralne norme, norme o izvođenju i ocjeni dokaza te ostala pravila postupka što isto može utjecati na ishod spora. Prema tome, moguće je dobiti spor u jednoj državi koji bi se izgubio u drugoj. Isto tako, moguće je dobiti veću svotu novca u jednoj državi, nego u drugoj, zbog različitih pravila o određivanju visine naknade. S obzirom na njezin značaj, sud na svoju međunarodnu nadležnost pazi po službenoj dužnosti (*ex officio ili ex offo*) u toku cijelog postupka.⁶ Kada sud u tijeku postupka, do pravomoćnosti presude, utvrdi da za rješavanje spora nije nadležan sud u Republici Hrvatskoj po službenoj dužnosti proglasit će se nenadležnim, ukinut će provedene radnje u postupku i odbaciti tužbu.⁷

Prema sistematici koja je kod nas prihvaćena, pravila o međunarodnoj nadležnosti zauzela su mjesto u okviru područja međunarodnog građanskog procesnog prava. Međunarodno građansko procesno pravo je skup normi koje reguliraju građanski postupak u pravnim stvarima s međunarodnim obilježjem.⁸

3. Razvoj europskog međunarodnog građanskog procesnog prava

Međunarodna nadležnost u građanskim i trgovačkim predmetima u EU uređena je Uredbom (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

⁵ Varady, T. et al., op.cit., str. 497.

⁶ Ibid., str. 488.

⁷ Čl. 16. Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, br. 117/2003.

⁸ Sajko, K., *Međunarodno privatno pravo*, 4.izd., Narodne novine, Zagreb, 2005, str.14., Vuković, Đ. op.cit., str.7., Varady, T. et al., op.cit., str. 474., Babić, D., op.cit., str. 8.

3.1. Europsko međunarodno privatno pravo

Europsko međunarodno privatno pravo je skup odredbi međunarodnog privatnog prava (uključujući odredbe o međunarodnom građanskom procesnom pravu) sadržane u pravnim aktima EU.⁹ Izvori suvremenog europskog mpp-a nalaze se u okviru sekundarnog prava EZ, a to su uredbe kao obvezujući pravni akti EZ koji u svim državama članicama EU djeluju izravno, bez naknadnih provedbenih akata. Po pravnoj snazi su iznad preostalih nacionalnih pravnih izvora.¹⁰ Nadređenost europskog prava ne vrijedi kada su u pitanju treći (države izvan EU).¹¹ Europski sud kao najviša pravosudna institucija EU nadležan je, između ostalog, tumačiti izvore europskog sekundarnog prava.¹²

3.2. Bruxelleska konvencija iz 1968.

Međunarodno privatno pravo (i međunarodno procesno pravo) između država Europske zajednice nije bilo dio europskog prava do stupanja na snagu Ugovora o osnivanju Europske zajednice (dalje: UEZ) 1. svibnja 1999., no usklađivalo se konvencijama koje su potpisivale i ratificirale države članice. Donesene su dvije takve konvencije: Bruxelleska konvencija 27. rujna 1968. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima te Rimska konvencija 19. lipnja 1980. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze. Stupanjem na snagu UEZ-a, Vijeće je dobilo ovlast donositi različite mjere uključujući i mjere kojima se ostvaruje pravosudna suradnja u predmetima s međunarodnim obilježjem. Prema članku 65. UEZ-a obuhvaćene su i „priznanje i ovrha odluka u građanskim i trgovačkim predmetima“, a glavni cilj im je bio pojednostaviti pravni okvir Europske unije i omogućiti pristup pravnim i fizičkim

⁹ Bouček, V., *Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009. str. 7.

¹⁰ Bouček, V., op.cit., str.31.

¹¹ Bouček, V., op.cit., str.40

¹² Bouček, V., op.cit., str. 91.-93.

osobama, pristup sudovima u svakoj državi članici jednako kao i u svojoj.¹³ Mjere su se ostvarivale u pravilu uredbama.¹⁴

3.3.Od Bruxelleske konvencije iz 1968. do Uredbe Bruxelles I bis

Bruxelleska konvencija je preoblikovana u Uredbu Vijeća (EZ) br.44/ 2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima u sklopu komunitarizacije¹⁵ europskog međunarodnog privatnog prava i međunarodnog procesnog prava.¹⁶

Na osnovi čl.220. Rimskog ugovora o osnivanju Europske ekonomske zajednice donesena je Bruxelleska konvencija 27.rujna 1968. Stupila je na snagu 1. veljače 1973. između tada šest članica navedene zajednice, a kasnije i ostalih članica. Konvencija je međunarodni ugovor koji ne ulazi u primarno i sekundarno pravo Europske unije. Konvenciji nisu mogle pristupiti države koje nisu članice EZ, ali one mogu zaključiti tzv. paralelnu konvenciju¹⁷. Iz tog razloga potpisana je 1988. godine Luganska konvencija iste materije. Prema Protokolu o tumačenju iz 1971., koji je stupio na snagu 1975., konvenciju je nadležan tumačiti Sud Europskih zajednica (dalje: Europski sud ili Sud EU), a njegovo tumačenje obvezuje sudove država ugovornica.¹⁸Odluke o tumačenju Europskog suda u sklopu prethodnog postupka razlikuju se od odluka sudova država članica. Konvencijom je stvoren europski sustav sudske nadležnosti u pogledu njezinog područja primjene¹⁹. Zadnja sadržajna izmjena izvršena je 26.svibnja 1989.²⁰

¹³ Sikirić, H., *Određivanje međunarodne nadležnosti Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima i hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu – sličnosti i razlike*, u: Tomljenović, V., Kunda, I., *Uredba Bruxelles I: izazovi hrvatskom pravosuđu*, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2012., str.42

¹⁴Sikirić, H, op.cit., str.43.

¹⁵ Komunitarizacija je sastavnica procesa europeizacije, društvena pojava koju karakterizira gubitak dominantne uloge suvremene nacionalne države u donošenju pravnih normi, dok istodobno ovlast EZ u tom području raste. (Bouček, V., op.cit., str. 19.)

¹⁶ Sikirić, H. et al., op.cit., str.44.

¹⁷ Sajko, K.; Sikirić, H.; Bouček, V.; Babić, D.; Tepeš, N., *Izvori hrvatskog i europskog međunarodnog privatnog prava sa sudskom i arbitražnom praksom i tezama za Zakon o međunarodnom privatnom pravu*, informator, Zagreb, 2001., str.8.

¹⁸Sajko, K. et al., op.cit., str.9.

¹⁹ Sajko, K., *Međunarodno privatno pravo*, 5.izd., Narodne novine, Zagreb, 2005., str.382.-383.

²⁰ Službeni list Europskih zajednica, L 285, str.1, Babić, D., op.cit., str.12.

Reforma Bruxelleske konvencije u sklopu procesa komunitarizacije provedena je tako što je Vijeće na temelju čl.62 (c) i 65. Ugovora o EZ donijelo Uredbu 44/2001 tzv. Uredba Bruxelles I. Uredba je stupila na snagu 1. ožujka 2002. Posebna nadležnosti za izvanugovornu odgovornost za štetu prema Uredbi bila je uređena odredbom čl. 5. st. 3. Bruxelleske konvencije. Danas navedena Uredba 44/2001 zamijenjena je Uredbom 1215/2012 tzv. Uredbom Bruxelles I bis, međutim ona se i dalje primjenjuje na postupke pokrenute prije 10.siječnja 2015. Dana 21. travnja 2009. Komisija je usvojila izvješće o primjeni Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima. Iz izvješća proizlazi da je „općenito provođenje ove Uredbe zadovoljavajuće, ali da je potrebno poboljšati primjenu određenih njenih odredaba, dalje olakšati slobodni protok presuda i dodatno poboljšati pristup pravosuđu“. Uredba Bruxelles I bis primjenjuje se od 10.siječnja 2015.²¹ Međunarodna nadležnost u izvanugovornim odnosima danas je uređena čl. 7. st. 2. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

3.4. Usporedba odredaba Bruxelleske konvencije s odredbama Uredbe Bruxelles I bis u pogledu posebne nadležnosti za izvanugovorne odnose

Prema Bruxelleskoj konvenciji ²² čl. 5. st. 3. koji uređuje posebnu nadležnost za izvanugovorne odnose glasi: " Osobu s domicilom u državi ugovornici moguće je tužiti u drugoj državi ugovornici: (...) 3. u predmetima koji se odnose na delikt, prijestup ili nedopušteni postupak, pred sudovima nadležnim za mjesto gdje je štetna radnja počinjena". Dok rješenje Uredbe Bruxelles I ²³u pogledu iste materije malo odstupa od rješenja Konvencije: "Osoba s domicilom u državi članici može u drugoj državi članici biti tužena: (...) 3. u stvarima koje se odnose na štetne

²¹ UREDBA (EU) br. 1215/2012 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=HR> (22.kolovoza 2022.)

²² KONVENCIJA o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (potpisana 27. rujna 1968.), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN) (9. rujna 2022.)

²³ UREDBA VIJEĆA (EZ) br. 44/2001 od 22.prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32001R0044> (9.rujna 2022.)

radnje, delikte ili kvazidelikte, pred sudovima u mjestu u kojem se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi."²⁴

Ako usporedimo navedene odredbe uočit ćemo kako Uredba proširuje nadležnost suda i na slučajeve kada se pretpostavlja da štetna radnja može biti učinjena. Iako je rješenje Konvencije uže Europski je sud u predmetu *Verein fuer Konsumenteninformation v. Karl Heiz Henkel* od 1.10. 2002. utvrdio da se navedena konvencijska odredba odnosi, jednako kao i odredba čl.5.st.3. Uredbe na mjesto gdje je štetna radnja učinjena ili može biti učinjena.²⁵

Između odredbi Bruxelleske konvencije, Uredbe Bruxelles I i Uredbe Bruxelles I bis nema sadržajnih promjena. Možemo zaključiti da su jednakog značenja te, u skladu s tim, tumačenje Europskog suda primjenjivo je i na čl.7.st.2. Uredbe Bruxelles I bis, a koji glasi: „Osoba s domicilom u državi članici može biti tužena u drugoj državi članici: u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja.“²⁶

4. Nadležnost prema Uredbi Bruxelles I bis

4.1. Dupli standardi Uredbe – pravila o nadležnosti

Kada pričamo o nadležnosti svakako treba spomenuti „crnu i bijelu listu“ ili duple standarde Uredbe koji se odnose na nadležnost. „Bijelu listu“ čine osnove nadležnosti po Uredbi i jedino se one mogu koristiti kada se tuži netko s prebivalištem u EU, jer ako osoba ima prebivalište u EU bez obzira na to čiji je državljanin nadležnost se može zasnovati samo prema odredbama Uredbe. „Crnu listu“ čine osnove nadležnosti sadržane u nacionalnim zakonima i te osnove se primjenjuju kada tuženik nema prebivalište u EU. Drugim riječima, ako tužimo srpskog državljanina s prebivalištem u Njemačkoj nadležnost će se zasnovati prema odredbama Uredbe. Međutim, ako tužimo Nijemca sa prebivalištem u Srbiji, može se primijeniti njemački ZPO, a nadležnost se može zasnivati i na tome da mu netko dok je u prolazu u Francuskoj uruči poziv za francuski sud.²⁷

²⁴ Sajko, K., op.cit., str. 385., 386.

²⁵ Predmet *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*, C-167/00, EU:C:2002:555

²⁶ UREDBA (EU) br. 1215/2012 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=HR> (7.rujna 2022.)

²⁷ Varady, T. et al, op.cit., str. 513.

4.2. Opća međunarodna nadležnost

Opća nadležnost određena je člancima 4., 5. i 6. Uredbe. U skladu s odredbom čl.4.st.1. Uredbe, osobe s prebivalištem u nekoj državi članici bez obzira na državljanstvo mogu biti tužene pred sudovima te države i time je usvojeno načelo *actor sequitur forum rei* kao temeljno načelo europskog sustava nadležnosti. Dakle, ako tuženik ima prebivalište u nekoj državi članici, nadležni su sudovi te države, izuzev primjene odredaba o posebnoj ili isključivoj nadležnosti. Sud države tuženikova prebivališta nadležan je prema ovoj odredbi i onda kada je on državljanin druge države, pa i onda kada ta država nije članica. Za nadležnost prema čl. 4 nije bitno ni tužiteljevo prebivalište. Odredba čl. 4. određuje samo međunarodnu nadležnost, a stvarna i mjesna nadležnost ocjenjuju se prema unutarnjem pravu te države.²⁸

Za utvrđivanje da li fizička osoba ima prebivalište u nekoj od država EU primjenjivat će se pravo te države. Na primjer, hrvatsko pravo će dati odgovor da li netko ima prebivalište u Hrvatskoj, a za utvrđivanje prebivališta pravne osobe gleda se mjesto njezine glavne uprave, glavno mjesto poslovanja, podružnica, zastupstvo ili drugi poslovni nastan nalazi.²⁹

4.3. Posebna međunarodna nadležnost

Uz opću nadležnost države gdje tuženik ima prebivalište Uredba predviđa i kriterije posebne nadležnosti, dakle, sudove pred kojima netko može biti tužen i izvan države svog prebivališta.

Pravila o posebnoj nadležnosti sadržana su u poglavlju II. odjeljka 2. Uredbe Bruxelles I bis u čl. 7. i 8. U skladu s tim, nadležnost u izvanugovornim odnosima prema čl.7. st. 2. posebna je vrsta nadležnosti. Nadalje, posebna nadležnost ne isključuje opću nadležnost. To znači da tužitelj ima izbor tužiti tuženoga u mjestu njegova prebivališta prema čl.4. Uredbe tj. pravilima o općoj nadležnosti ili prema pravilima o posebnoj nadležnosti tužitelj može pokrenuti postupak pred sudovima države u kojoj tuženik nema prebivalište, a koji su određeni tim pravilima.³⁰

²⁸ Babić, D., op.cit., str.59.

²⁹ Varady, T. et al, op.cit., str.514.

³⁰ Službeni list Europske unije, L 351/1, str. 295., čl. 4.: "1. Podložno ovoj Uredbi, osobe s domicilom u državi članici, bez obzira na njihovo državljanstvo, tuže se pred sudovima te države članice. 2. Na osobe koje nisu državljani države članice u kojoj imaju domicil primjenjuju se pravila o nadležnosti koja se primjenjuju na državljane te države članice."

Pravila iz čl. 7. o posebnoj nadležnosti za pojedine vrste građanskih i trgovačkih predmeta primjenjiva su u slučajevima kada postoji posebno uska veza između sadržaja spora i suda koji treba odlučiti o predmetu spora. U širem smislu na temelju čl.7. leži opće načelo međunarodnog privatnog prava da se pronalazi najuža veza³¹. Također, navedenim člankom uspostavljen je balans između tužiteljevog interesa da tuži pred sudom koji je usko povezan sa sporom s jedne strane, a s druge strane tuženikova interesa da bude tužen pred svojim sudom (prema pravilima o općoj nadležnosti). Kao što je ranije rečeno, tužitelj ima pravo izbora, a tuženik uz pomoć objektivno određenih poveznica kojima se utvrđuje nadležnost mogućnost predviđanja pred sudovima kojih država može još biti tužen osim suda svog prebivališta.³²

Prema čl.7.st2., osoba s prebivalištem u nekoj državi članici može biti tužena u drugoj državi članici u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu ili odgovornosti koja je istovjetna toj odgovornosti, pred sudom mjesta gdje je štetni događaj nastupio ili gdje bi mogao nastupiti. Objektivna poveznica u ovom slučaju je mjesto gdje je štetni događaj nastupio ili mogao nastupiti. Dakle, sud mjesta gdje je štetni događaj nastupio ili mjesta gdje je mogao nastupiti, mjesno je nadležan, bez obzira na pravila *lex fori* o mjesnoj nadležnosti.³³ Možemo zaključiti da članak 7. ne uređuje samo međunarodnu nadležnost nego i mjesnu nadležnost sudova država članica.³⁴

5. O pojmovima iz čl.7.st.2. i njihovom tumačenju

Čl. 7. st 2. treba tumačiti primjenom metoda autonomnog, teleološkog i sistematskog tumačenja. Kod autonomnog tumačenja, uzimaju se u obzir pojmovi iz tog članka (

³¹Načelo najuže veze kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava podrazumijeva pronalazak poveznice (od strane zakonodavca) koja za određenu kategoriju vezivanja upućuje na najbliže povezano pravo (Zgrabljic Rotar, 2018.)

³² Kropholler J. *Europäisches Zivilprozessrecht*, Kommentar , 8.Aufl., Frankfurt am Main 2007., str. 116.117.; Leible S., u: Rausher T. (ur.), . *Europäisches Zivilprozessrecht*, Kommentar , 2.Aufl, München 2006., str.149. -152.; Mankowski P., u: Magnus U./ Mankowski P. (ur.), *Brussels I Regulation* , München 2007., str.89.-100.; Sikirić H. et al., op.cit., str.55.

³³ Osnovna je razlika između mjesne i međunarodne nadležnosti u tome što pravila o međunarodnoj nadležnosti vrše razgraničenja kompetencija pravosuđa država, a pravila o mjesnoj nadležnosti određuju koji će stvarno nadležan sud biti teritorijalno nadležan unutar države. Od međunarodne nadležnosti može zavisiti, dok od mjesne nadležnosti, u načelu ne, ishod spora. U pogledu sličnosti između međunarodne nadležnosti i mjesne nadležnosti, potrebno je istaći da su njihova pravila vrlo često identična, da se oslanjaju na ista mjerila. Npr. osnovno i najopćenitije pravilo za određivanje mjesne nadležnosti je prebivalište tuženika, isto vrijedi i za prebivalište tuženika. (Varady, Bordaš, Knežević, Pavić, 2019.)

³⁴ Babić, D., op.cit., str.60.

„izvanugovorna odgovornost“, „mjesto gdje je štetni događaj nastupio“ i „mjesto gdje bi štetni događaj mogao nastupiti“) i utvrđuje se kako praksom suda EU, tako i praksom sudova država članica. Osim toga, treba uzeti u obzir, svrhu posebne nadležnosti za sporove o izvanugovornim odnosima. U spomenutom predmetu *Henkel* Sud EU utvrdio je da posebna nadležnost temelji se na osobito bliskoj vezi između spora i suda mjesta gdje je nastupio štetni događaj.³⁵ Konačno, prema sistemskom tumačenju, čl.7.st. 2. pripada sustavu međunarodne nadležnosti koji je propisan Uredbom. Temeljno načelo Uredbe je *actor sequitur forum rei* tj. međunarodna nadležnost sudova države članice tuženikova prebivališta u skladu s člankom 4. Posebna nadležnost iz čl.7.st.2.u okviru ostalih pravila čini iznimku ili dopunu općeg pravila, a primjenjuje se samo kada je ostvaren cilj zbog kojeg je propisana.³⁶

5.1. Polje primjene

Sud EU utvrdio je da se čl.7. st. 2. „primjenjuje se na tužbe koje se temelje na nekoj obvezi tužitelja, ako ona nije ugovorne naravi. Ugovorne obveze su, prema tumačenju Suda, one obveze koje jedna stranka slobodnom voljom preuzima od druge“. ³⁷Dakle, nadležnost u predmetu izvanugovorne odgovornosti za naknadu štete odnosi na zahtjeve protiv tuženika za naknadom štete koja se ne temelji na ugovoru, već na protupravnim činima (predmetima izvanugovorne odgovornosti ili sličnim predmetima). Nevažno je da li se radi o odgovornosti na osnovi krivnje ili o objektivnoj odgovornosti, ali popravljjanje štete mora biti predmet izvanugovorne obveze, jer u suprotnom ne može doći do primjene poveznice mjesta šetnog događaja. Iz tog razloga, čl. 7.st.2. ne primjenjuje se na zahtjeve na temelju stjecanja bez osnove ili posloводства bez naloga, jer se one ne odnose na popravljjanje štete. Navedena odredba prema sudskoj praksi pokriva razne vrste izvanugovorne odgovornosti, kao npr. prijevera, saobraćajna nesreća, povreda prava osobnosti, tjelesno ili psihičko zlostavljanje, povreda autorskog prava, patenata i žigova itd.³⁸ Nadležnost prema čl.7.st. 2. obuhvaća i tužbe kojima tužitelj zahtijeva utvrđenje da nije odgovoran

³⁵ Sudovi mjesta gdje je štetni događaj nastupio obično su u najboljem položaju da riješe spor, osobito zbog blizine predmeta spora i lakšeg izvođenja dokaza i tada govorimo o činjeničnoj povezanosti. Osim činjenične povezanosti postoji i pravna povezanost s državom mjesta gdje je nastupio štetni događaj, jer će pravo te države biti mjerodavno za bit spora prema Uredbi (EZ) Europskog parlamenta i Vijeća 864/2007 od 11.srpnja 2007.o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze. (Babić D., 2005.)

³⁶ Babić, D., op.cit., str.61.

³⁷ ibid., str. 61.

³⁸ Sajko, K., op.cit., str. 400.-401.

za štetu (negativne deklaratorne tužbe). Nadalje, ako se tužbom uz zahtjev iz izvanugovorne odgovornosti za štetu postavlja i neki drugi zahtjev poput zahtjeva iz ugovorne odgovornosti za štetu, sud prema čl.7.st.2. nadležan je odlučiti samo o izvanugovornoj odgovornosti za štetu.

S obzirom na osobno polje primjene, čl. 7. st.2. primjenjuje se ne samo na tužbe koje podnosi oštećenik, nego i na tužbe koje podnose njegovi nasljednici ili ovlaštenik po pravu regresa. Na strani tuženika se, prema čl.7.st.2., može pojaviti ne samo štetnik nego i osobe koje su po *lex causae* odgovorne za njegove obveze kao što su pravni slijednici ili osobe odgovorne na osnovi odgovornosti za trećega.³⁹

5.2. Tumačenje pojma „stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima“

Osoba s domicilom u državi članici može biti tužena u drugoj državi članici u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima (*in matters relating to tort, delict or quasi-delict*)⁴⁰ pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja sukladno čl.7.st.2. Uredbe.

Prvo bi trebalo rastumačiti pojam „izvanugovorne odgovornosti“ tj. pojam „izvanugovorne stvari“. Europski sud je u već spominjanom predmetu *Henkel* taj izraz definirao na autonoman način, razdvojivši ugovornu i izvanugovornu odgovornost. Drugim riječima, utvrdio je kako su to sva djelovanja koja se ne odnose na ugovore u smislu čl.5.st.1. odnosno danas čl.7.st.1. Uredbe.⁴¹

Europski je sud iznio svoje stajalište o potrebi autonomne definicije pojma „delikti i kvazidelikti“ tj. „stvari povezane sa deliktima i kvazi-deliktima“ u predmetu *Anthanasios Kalfelis protiv Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. i drugi* od 27.9.1988. godine⁴² u kojem gospodin Kalfelis zbog financijskog gubitka na burzovnim poslovima koje je povjerio banci *Schröder, Münchmeyer, Hengst International S. A.* sa sjedištem u Luksemburgu kao i podružnici banke *Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co.* Sa sjedištem u Frankfurtu na Majni podnosi tužbu

³⁹ Babić, D., op.cit., str.62.

⁴⁰ Navedeni izraz *tort, delict* predstavlja kompromis engleskom pravnom području, jer ne nalazi se u npr. francuskoj ili njemačkoj verziji Uredbe, a izraz *quasi-delict* se navodi iz razloga što se u francuskom pravu na osnovi Građanskog zakonika pravi razlika između *faute delictuelle* od *faute quasi-delictuelle*; prvi pojam označuje tužnikovu namjeru da učini štetu, dok drugi, ponašanje koje odgovorna osoba u sličnim okolnostima ne bi počinila (Sajko, 2005.)

⁴¹ Sajko, K., op.cit., str. 400.

⁴² Predmet *Anthanasios Kalfelis protiv Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. i drugi*, C-189/87, EU:C:1988:45

njemačkom sudu protiv obje banke kao solidarnih dužnika pozivajući se na povredu ugovorne odgovornosti, deliktne odgovornosti (tuženice su mu svojim ponašanjem protivnim dobroj vjeri nanijele štetu) te na bogaćenje bez pravne osnove. Banka Münchmeyer od početka postupka osporava međunarodnu nadležnost njemačkog suda.⁴³ Njemački sud se obraća Europskom sudu sa pitanjem, između ostalog, definiranja pojma „deliktni i kvazi-deliktni odnosi“ iz odredbe čl.5.st.3 Bruxelleske konvencije.⁴⁴ Europski sud izjasnio se kako pojam „deliktni i kvazi-deliktni odnosi“ treba tumačiti autonomno nezavisno od sadržaja koji mu pridaju nacionalna prava država ugovornica Bruxelleske konvencije. Autonomno tumačenje može se primijeniti u svim državama ugovornicama, a predstavlja prema mišljenju Europskog suda najbolje rješenje, jer osigurava jedinstvenu primjenu konvencijskih odredbi.⁴⁵ Uzevši u obzir takav način tumačenja, Europski sud odlučio se za negativnu definiciju: „deliktna i kvazi-deliktna odgovornost postoji u svim onim situacijama u kojima ne postoji njegova ugovorna odgovornost u smislu odredbe čl.5.st.1.Bruxelleske konvencije.“ Budući da se izvanugovorna odgovornost smatra djelovanjem koje se ne odnosi na ugovore, pojam deliktne odgovornosti čini supsidijarnu kategoriju. Dakle, u slučaju kolizije ugovorne i deliktne odgovornosti, ugovorna isključuje deliktnu. Polje primjene čl.5.st.3. Bruxelleske konvencije postalo je vrlo široko zbog negativne definicije izraza „delikti i kvazi-delikti“, jer obuhvaća sve odnose koji se ne mogu kvalificirati kao ugovorni.⁴⁶ Sud je također istakao da se čl. 7.st. 2. odnosi na posebnu nadležnost i takva se nadležnost mora tumačiti restriktivno. U skladu s tim, sud koji je nadležan temeljem čl. 7. st. 2. u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima je nadležan samo u pogledu tih stvari što znači da ne može biti nadležan u stvarima koje nisu povezane sa deliktima ili kvazideliktima.⁴⁷

Zaključno, u navedenom predmetu sud je dao negativnu definiciju pojma izvanugovorne odgovornosti odnosno pojma delikti i kvazi-delikti. Međutim, navedeni pojmovi, u smislu čl. 7. st. 2. ne označavaju nadležnost za sve izvanugovorne obveze. Čl.7.st.2. neće se primijeniti ako se

⁴³ Ibid., para. 3.

⁴⁴ Ibid., para. 4.

⁴⁵ Ibid., para. 18

⁴⁶ Tomljenović, V., *Posebna međunarodna nadležnost u sporovima izvanugovorne odgovornosti za štetu – neka otvorena pitanja tumačenja i kvalifikacije*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol.19., br. 1330-349X, 1998.,str.885.

⁴⁷ ibid., para. 19

radi o izvanugovornim obvezama koje za predmet nemaju popravljavanje štete, a time ne može doći ni do primjene mjesta štetnog događaja kao poveznice.⁴⁸

5.3. Tumačenje pojma „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“

U skladu s čl.7.st.2. , poveznica tuženika nije prebivalište nego „mjesto gdje se štetni događaj dogodio ili gdje bi se mogao dogoditi“. Što se konkretno podrazumijeva pod pojmom štetni događaj iz ove odredbe nije jasno; da li je riječ o mjestu gdje je štetna radnja počinjena (*locus delicti commissi*) ili mjestu gdje je nastupila štetna posljedica (*locus damni*), a možda i oba navedena mjesta.⁴⁹ U većem broju slučajeva kod lokalizacije delikta neće biti poteškoća, jer se u pravilu svi elementi štetnog događaja manifestiraju unutar granica iste države. Problem nastaje kada se mjesto počinjenja štetne radnje i mjesto štetne posljedice ne nalaze u istoj državi⁵⁰ za što su primjer distancijski delikti⁵¹.

5.3.1. Mjesto štetne radnje

Za potrebe čl.7.st.2. Uredbe mjesto štetne radnje može se odrediti kao mjesto štetnikova djelovanja koje se može sastojati u činjenju i propustu⁵², a prema navodima tužitelja predstavlja uzrok štete.⁵³ Što se smatra štetnom radnjom? Odgovori se dijele na nekoliko rješenja; prvo je da su to bilo kakve relevantne aktivnosti, ili, drugo, da je to samo posljednja radnja kojom se dovršava delikt koji je u pitanju, a prema trećem rješenju ocjenjivat će se prema pravu države u kojoj je sporni događaj izvršen i da li ga pravo te države kvalificira kao štetnu radnju kako navodi Mankowski, a sam pribjegava trećem rješenju⁵⁴, dok Babić ne dijeli njegovo mišljenje ostajući pri autonomnom tumačenju.⁵⁵ Sud mjesta štetne radnje nadležan je odlučiti o cjelokupnom odštetnom zahtjevu tužitelja, dakle ne postoje kvantitativna ograničenja u pogledu nadležnost suda prema

⁴⁸ Babić, D., op.cit.,str.62.

⁴⁹ Ibid., op.cit.,str.62.

⁵⁰ Tomljenović, V., op.cit., str.892.

⁵¹ O distancijskiom deliktu je riječ ako je štetna radnja izvršena u državi A, a šteta nastala u državi B

⁵² U slučaju propusta nadležnost bi se trebala zasnovati u mjestu gdje je štetnik bio dužan poduzeti radnju (Babić, 2005.)

⁵³ Magnus, U.; Mankowski, P. (ur.), *Brussels I Regulation*, Sellier european law publishers GmbH, Munich,2012., str. 271.-272.

⁵⁴ Ibid., str. 244.

⁵⁵ Babić, D., op.cit., str. 63.

mjestu gdje je štetna radnja učinjena. Takva nadležnost ne smatra se nepravednom u odnosu na štetnika budući da je sam izabrao gdje će izvršiti štetnu radnju.⁵⁶ O prirodi delikta ovisi određivanje mjesta štetne radnje, uzmimo za primjer prometne nezgode kao lokalni događaj gdje nemamo problem pravne prirode već činjenične ili ako je riječ o deliktu pokrenutom štetnikovom izjavom, mjesto štetne radnje bit će mjesto gdje izjava napušta njegov *forum internum*⁵⁷. Dok se za štetnu radnju za delikte počinjene putem medija kao mjesto štetne radnje⁵⁸ uzima mjesto gdje je sadržaj osmišljen, što bi značilo npr. ako se radi o novinama onda će to biti mjesto gdje je donesena odluka o tiskanju. U pogled delikata počinjenih putem interneta smatra se da je to mjesto odakle je štetni sadržaj postavljen na internet (eng. uploading).⁵⁹ Što sa slučajem kada imamo više počinitelja tj. supočinitelja, da li će svi oni odgovarati pred sudom mjesta djelovanja jednog od njih? Potvrđan odgovor na ovo pitanje daje nam čl.8.st.1. Uredbe Bruxelles I bis o atrakciji nadležnosti, a najsvrhovitije bi bilo tužiti sve supočinitelje pred sudom mjesta gdje je bilo koji od njih djelovao. U skladu s tim, tužitelj ima mogućnost izbora između više sudova, ali ne bilo kojih sudova, samo sudova mjesta gdje su supočinitelji djelovali.⁶⁰ Ovakvo podijeljeno djelovanje ne smije dovesti do različitih rezultata od onih kakvi bi bili da je jedan štetnik izvršio sve potrebne aktivnosti.⁶¹

5.3.2. Mjesto štetne posljedice

Mjestom štetne posljedice smatra se mjesto u kojemu štetna radnja proizvodi svoje posljedice na primarno zaštićene vrijednosti oštećenika. Riječ je o mjestu u kojemu nastupa fizički događaj koji predstavlja štetu ili gdje stvarno nastaje ekonomski gubitak za oštećenika. Isto tako, potrebno je postojanje uzročne veze između štetne posljedice i događaja koji je do nje doveo (štetne radnje).⁶² Prema načelu autonomnog tumačenja, pravila *legis fori* i *legis causae* ne primjenjuju se za utvrđivanje mjesta gdje je štetna posljedica nastupila.⁶³

⁵⁶ Ibid., op.cit., str. 246.

⁵⁷ Kao primjer za navedenu štetnu radnju može se uzeti mjesto gdje je sindikat izdao poziv na industrijsku akciju ili štrajk, ili npr. mjesto gdje je financijski savjetnik pružio savjet, a mjesto gdje je žrtva ili druga osoba primila takvu izjavu ne može se uzeti u obzir.

⁵⁸ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 248. i 249.

⁵⁹ Ibid., op.cit., str.250.

⁶⁰ Time se izbjegava neopravdani *forum shopping*

⁶¹ Magnus, U.; Mankowski, P., op. cit., str. 247.

⁶² Ibid., str. 252

⁶³ Babić, D., op.cit., str. 63.

5.3.2.1. Mjesto izravne i posredne štetne posljedice

Jesu li svi štetni učinci proizašli iz štetne radnje relevantni sa gledišta međunarodne nadležnosti odnosno da li je za međunarodnu nadležnost važna i posredna šteta koliko i izravna? Prema mišljenju Suda EU odgovor je negativan u pogledu tumačenja čl.7.st.2. Uredbe Bruxelles I bis. Što bi značilo, nadležnost se ne može zasnovati u mjestu tzv. posredne štete tj. u mjestu u kojem oštećenik samo osjeća posljedice štetnog događaja. Dakle, za primjenu čl. 7. st. 2. važna je samo neposredna šteta. Posredne štetne posljedice su posljedice neke štetne radnje koja je već negdje drugdje uzrokovala štetu i ona ne uspostavlja nadležnost suda u skladu sa čl.7.st.2. Uredbe Bruxelles I bis. U suprotnom, dala bi se prevelika važnost tužiteljevom domicilu, jer bi on tada mogao izabrati nadležan sud prema mjestu njegova prebivališta⁶⁴. Predočimo si situaciju u kojoj je oštećenik, za vrijeme svog godišnjeg odmora u inozemstvu zbog pada betonskog stupa na njegov automobil u koji je on sam ulazio uslijed građevinskih radova na susjednom hotelu, podnio tužbu za popravljjanje štete. U državi svoga prebivališta su nastupile neke štetne posljedice kao što su umanjeње imovine ili radne sposobnosti i sl., ali tamo ne može podnijeti tužbu.⁶⁵ Iz razloga što, u državi svog prebivališta osjeća samo posredne štetne posljedice, jer je direktna šteta za njega nastala u inozemstvu.⁶⁶

5.3.2.2. Pravilo mozaika

Tužitelj ima pravo izbora prilikom podizanja tužbe između mjesta štetne radnje i mjesta štetne posljedice o čemu će biti kasnije riječ. Poteškoće se javljaju kada štetna posljedica nastane u više država tj. više pravnih poredaka. Rješenje ovog problema ponudio je Europski sud u predmetu *Shevill protiv Presse Alliance*⁶⁷ gdje je ustanovio tzv. pravilo mozaika. Prema tom pravilu ako je šteta nastupila u više država članica, prema čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, sudovi svake države članice nadležni su samo za onu štetu koja je nastupila u toj državi članici, a ne za cjelokupnu štetu.⁶⁸ U navedenom predmetu radilo se o sljedećem: britanska državljanka s

⁶⁴ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 253. i 254.

⁶⁵ Babić, D., op.cit., str. 64.

⁶⁶ Ibid., str. 64.

⁶⁷ Predmet *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL i Chequepoint International Ltd protiv Presse Alliance SA*, C-68/93, EU:C:1995:61

⁶⁸ Babić, D., op.cit., str. 63.; Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 240. i 241.

prebivalištem u Engleskoj, zajedno s jednim engleskim i jednim francuskim trgovačkim društvom, podnijela je tužbu za popravljjanje štete zbog povrede ugleda i časti protiv francuskog izdavača novina France Soir, a zbog objave članka prema kojemu su tužitelji u Francuskoj sudjelovali u trgovini drogom.⁶⁹ U postupku pred engleskim sudovima postavljeno je pitanje kako u ovom slučaju treba tumačiti pojam „mjesto štetnog događaja“ u smislu čl.7.st.2., kao mjesto izdavanja novina i njihovog puštanja u promet, mjesto gdje se te novine čitaju ili mjesto gdje tužitelj uživa osobni ugled?⁷⁰ Sud EU je utvrdio da je u ovom slučaju štetna radnja počinjena u mjestu izdavanja i puštanja novina u promet. Sudovi te države bili bi nadležni prema čl.7.st.2., ali ta se nadležnost poklapa s općom nadležnošću sudova države tuženikova prebivališta. Nadalje, Sud EU je utvrdio da je mjesto gdje je nastupila štetna posljedica mjesto u kojem je radnja štetnika proizvela štetne posljedice za oštećenika. U slučaju tužbe zbog povrede časti i ugleda u tisku, posljedica za ugled pravne ili fizičke osobe nastupa u mjestima gdje se tiskovina prodaje, ako je oštećenik u tim mjestima poznat. Prema mišljenju Suda, sudovi svake države članice, u kojoj se tiskovina prodaje, nadležni su prema čl.7.st.2⁷¹., ali samo za dio i to onaj dio štete koji je nastupio u toj državi.⁷² Prema ovom pravilu, tužitelj ima mogućnost izbora: može podnijeti tužbu u državi članici tuženikova prebivališta ili u državi gdje je počinjena štetna radnja, za svu pretrpljenu štetu, ili podnijeti tužbu u nekoj od država gdje je nastupila štetna posljedica, ali samo za štetu pretrpljenu u toj državi. Ovim se pravilom nastoje zaštititi interesi tuženika, a istodobno omogućiti nadležnost mjesta gdje je posljedica nastupila za štetu koja je najbliže povezana s tim sudom.⁷³ S obzirom na njegovu opću primjenu, pravilo mozaika, može se primijeniti uvijek kada štetna posljedica nastupa u više država članica, primjerice u slučaju štete zbog zaštite tržišnog natjecanja, povrede prava intelektualnog vlasništva, ekoloških šteta, štete nastale putem interneta i sl.⁷⁴

5.3.3. Teoretski prikaz

U doktrini međunarodnog privatnog prava iskristalizirale su se tri teorije u pogledu pojma „mjesto nastanka štetnog događaja“, a to su sljedeće: teorija akcije, teorija štete i teorija

⁶⁹ Ibid. para. 2-9

⁷⁰ ibid., para. 16

⁷¹ ibid., para. 24-30

⁷² ibid., para. 33

⁷³ Babić, D., op.cit., str.64.

⁷⁴ Ibid., str.64.

ubikviteta.⁷⁵ Teorija akcije govori u prilog tome da je mjesto štetnog događaja zapravo mjesto gdje je počinjena štetna radnja.

5.3.3.1. Teorija akcije

Prema teoriji akcije pojam *locus delicti commissi* izjednačava se sa mjestom u kojem je izvršena štetna radnja odnosno gdje se u trenutku štetnog događaja nalazio štetnik. Ovoj teoriji priklonila se većina starijih europskih autora.⁷⁶ Shvaćanje da deliktno pravo ima kaznenu odnosno odgojnu ulogu danas je napušteno, a upravo ono je imalo značajan utjecaj na teoriju akcije. Protupravno ponašanje štetnika je glavni element deliktne odgovornosti. Krivnja kao subjektivna okolnost najbolje se utvrđuje od strane organa države u kojoj se u trenutku događaja štetnik nalazio, a nadležnost tih organa se opravdava zaštitom stranaka, u ovom slučaju štetnika. Moguće je da se ponašanje štetnika okvalificira protupravnim prema *lex damni* iako ono prema pravu države u kojoj je djelovao ne bi se smatralo takvim. Takva mogućnost bila bi neopravdana posebno ako je mjesto nastupanja štetne posljedice slučajno. Štetnik ima pravo računati na nadležnost sudova države u kojoj je djelovao, jer ako subjekti određene zakone na određenom području trebaju poštivati onda im ti isti zakoni moraju osigurati zaštitu.⁷⁷

5.3.3.2. Teorija štete

Teorija štete temelji se na postavci prema kojoj deliktna odgovornost bez obzira na njenu pravnu osnovu (krivnja ili uzročnost) ne postoji sama po sebi. Slijedom toga, bez štete nema deliktne odgovornosti⁷⁸. Također, u prilog ove teorije ističe se svrha suvremenog deliktnog prava, a to je pravedna raspodjela s jedne strane rizika, a s druge strane učinkovitog obeštećenja osobe koja je pretrpjela štetu. Prema tome, međunarodna nadležnost za odlučivanje o naknadi štete pripada nedvojbeno sudovima mjesta u kojem je štetna posljedica nastupila. Konačno, s obzirom

⁷⁵ Tomljenović, V., op.cit.,str. 893.

⁷⁶ U starijoj doktrini teorija akcije bila je prihvaćena kao pravilo, a autori su svoj stav nazvali „civil law rule“; Cigoj S., *Međunarodno zasebno pravo*, knjiga 2., Ljubljana, 1979., str.139.

⁷⁷ Rabel, E., *The Conflict of Laws: A Comparative Study*, University of Michigan Press, 1947., str.301; Tomljenović, V., op.cit.,str. 893.

⁷⁸ Štetan događaj čak iako je protupravan, ako nema štete sam po sebi, nije delikt. Važnost mjesta štetne posljedice leži u činjenici da se u državi u kojoj je nastupila šteta, nalazi u pravilu prebivalište oštećenog. Opravdano je da se pitanje naknade štete prosuđuje prema pravu države u kojoj je smješteno središte aktivnosti oštećenoga, a u pravilu i ujedno oštećeno dobro; Rabel, E., op.cit., str. 303.

na činjenicu da su argumenti na kojima počiva teorija štete bliski, a to su pravedna distribucija rizika i efikasna naknada kao i zaštita oštećenog pri ustanovljenju nadležnosti kao i izboru mjerodavnog prava mjestu nastupanja štete daje se veća pažnja u rješenjima suvremenog poredbenog prava.⁷⁹

5.3.3.3. Teorija ubikviteta

Zbog prednosti i nedostataka koja svaka od navedenih teorija nosi sa sobom sve je više zastupljena teorija ubikviteta. U odnosu na teoriju akcije i teoriju štete, teorija ubikviteta predstavlja kompromisno rješenje. Teorija ubikviteta temelji se na ravnopravnosti mjesta štetne radnje i mjesta nastupanja štetne posljedice te u skladu s tim tužitelj ostvaruje mogućnost izbora njihove alternativne primjene.⁸⁰ Dakle, radi se o alternativnom upućivanju bilo na pravo države gdje je počinjena štetna radnja bilo na mjesto gdje je nastala šteta.⁸¹

5.3.4. Prikaz sudske prakse

Europski sud u predmetu *Handelskwekerij G.I. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*⁸² rastumačio je pojam „mjesto štetnog događaja“ tj. pojam „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ i priklonio se teoriji ubikviteta. U spomenutom predmetu radilo se o sljedećem: francuski rudnik *Mines de potasse d'Alsace SA* sa sjedištem u Mulhouse, onečistio je Rajnu ispustivši u nju kloride. Nizozemska pivska industrija, odnosno vrtlarsko poduzeće *Soc. Handelskwekery G. J. Bier* u okolici Rotterdama i nizozemsko udruženje za zaštitu i poboljšanje kvalitete vode u bazenu Rajne iz razloga štete koja je nastala onečišćenjem pokrenuli su postupak za naknadu štete protiv rudnika *Mines de potasse d'Alsace* pred roterdamskim sudom. Tuženik je istaknuo prigovor međunarodne nenadležnosti pozivajući na čl.7.st.2. Uredbe (tadašnji čl.5.st.3. Bruxelleske konvencije) smatrajući da je nadležan francuski sud, a ne nizozemski. Kao razlog navodi mjesto štetnog događaja, odnosno da se ispuštanje štetnih tvari dogodilo u Francuskoj⁸³. Prvostupanjski sud usvojio je prigovor i odbacio je tužbu. Protiv prvostupanjske odluke tužitelji ulažu žalbu pozivajući

⁷⁹ Tomljenović, V., op.cit., str. 894. i 895.

⁸⁰ Ibid., str. 895.

⁸¹ Sajko, K., op.cit.str.159.

⁸² Predmet *Handelskwekerij G.I. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*, C-21/76, EU:C:1976:166

⁸³ ibid., para. 2.-4.

se na odredbu čl.7.st2. Uredbe, tumačeći je nešto šire u odnosu na protu stranku. Drugim riječima, tužitelji smatraju kako pojam „mjesto gdje se dogodila štetna radnja“ ne označava samo mjesto gdje je štetnik djelovao ili nije djelovao nego i mjesto gdje su nastupile štetne posljedice. Nizozemski Apelacijski sud obraća se Europskom sudu u obliku prethodnog pitanja u pogledu tumačenja termina *locus delicti*.⁸⁴ Pojam „mjesto gdje se dogodila štetna radnja“ iz odredbe čl.7.st.2. Uredbe u slučajevima kada štetnik počini štetnu radnju u jednoj državi, a štetna posljedica se manifestira u drugoj državi, prema mišljenju Europskog suda obuhvaća i mjesto šetnog događaja i mjesto štetne posljedice.⁸⁵ U skladu s tim, tužitelj ima mogućnost izbora prilikom pokretanja postupka za naknadu štete između suda mjesta gdje je nastupio štetan događaj i suda mjesta gdje je nastupila štetna posljedica.⁸⁶

Navedeno rješenje koje je ustanovio Europski sud iz spomenutog slučaja slijedili su sudovi država članica. Kao primjer možemo navesti odluku francuskog suda u predmetu *Soc.Montedison vr. Département de la Haute Corse , Département de la Corse, Prud'Homie des Pêcheurs de Bastia*⁸⁷. Relevantne činjenice slučaja su sljedeće: Talijansko poduzeće Montecatini Edison (Montedison) osnovalo je tvornicu sa sjedištem u Scarilnu (Toscana) za proizvodnju bioksid titanijuma koji se pokazao štetnim za okoliš. Iz razloga ekonomičnosti nadležni organi Montedisona odlučili su se za odlaganje opasnih tvari u Tirensko more 70km udaljenom mjestu od Toscanne i svega 40km od Korzike. Kao posljedica fizičke i kemijske reakcije nekih čestica otpada u doticaju s morem nastale su crvenkaste mrlje. Udruženje Prud'Homie des Pêcheurs pokrenulo je pred francuskim sudom postupak naknade štete protiv talijanskog poduzeća Montedison. Kao umješaci na strani tužitelja javili su se Département de la Haute Corse i , Département de la Corse zahtijevajući naknadu štete uzrokovanu morskom okolišu, štete koju su pretrpjeli zbog loše turističke sezone što je rezultiralo smanjenjem gospodarskog razvoja tog područja. Francuski se sud na samom početku postupka suočio s pitanjem međunarodne

⁸⁴ *ibid.*, para. 5. i 6.

⁸⁵ Takvim mišljenjem Europski sud se priklonio autonomnom tumačenju pojmova danas Uredbe Bruxelles I bis (tada Bruxelleske konvencije), jer je zauzeo rješenje koje je posve nezavisno od rješenja prisutnih u nacionalnim pravima. Autonomna kvalifikacija je posljedica unifikacije koji je bio glavni cilj Bruxelleske konvencije. (Tomljenović, 1989.)

⁸⁶ *ibid.*, para. 14.-19.

⁸⁷ Predmet *Soc.Montedison vr. Département de la Haute Corse , Département de la Corse, Prud'Homie des Pêcheurs de Bastia* od 28.2.1977. u: *Diritto Internazionale Privato e Processuale*, br. 1., 1978., str. 189.-192.; Tomljenović, V., *op.cit.*, str. 901.

nadležnosti tj. s problemom određivanja termina *locus delicti*. Montedison prigovara i ističe kako je međunarodno nadležan talijanski sud kao sud opće međunarodne nadležnosti, pozivajući se na danas čl.4. i čl.7.st.2. Uredbe Bruxelles I bis (tada čl. 2. i čl.5.st.3. Bruxelles konvencije), budući da je sporno odlaganje štetnih stvari izvršeno na otvorenom moru. Francuski sud odbacio je prigovor⁸⁸ uz obrazloženje da tužitelj ima pravo izbora da li će pokrenuti postupak pred sudom države na čijem teritoriju je nastupila štetna posljedica ili pred sudom države na čijem području je izvršena štetna radnja.⁸⁹

6. Šteta nastala putem interneta zbog povrede prava osobnosti

Živimo u svijetu interneta, pametnih telefona, u svijetu gdje informacije nikad se nisu brže širile, a njihova istinitost nikad više kao do sad nije dovedena u pitanje. Sve je manje onih koji će ujutro otići do kioska i kupiti dnevne novine, a sve više nas koji ćemo u dva tri klika saznati što se događa u državi, svijetu i o ostalom sadržaju koji nas zanima, ipak Google sve zna. Što ako se u moru tih informacija ili dezinformacija pojave one koje vrijeđaju naše pravo osobnosti? Sadržaju dostupnim na internetu danas se može pristupiti iz gotovo bilo kojeg dijela svijeta. Kako dovesti pod kontrolu bezgranični domet internetskih usluga? Takva vrsta komunikacije, povećava mogućnosti za kaznene i građanske posljedice u brojnim pravnim poretcima, stoga je mogućnost oštećenih strana da traže naknadu štete u najprikladnijem mjestu u svrhu zaštite svojih prava osobnosti i svojih privatnih života od velike važnosti.⁹⁰ Da li je pravo dovoljno brzo da uhvati korak sa novim pravilima koja nameću nove tehnologije, posebno imajući u vidu internet? Drugim riječima, da li je međunarodno privatno pravo kao grana prava koja je najviše zahvaćena procesom globalizacije spremna za novitete nametnute internetom u pogledu međunarodne nadležnosti?

⁸⁸ Odluka suda utemeljena je na odredbi čl.5.st.3. Bruxelleske konvencije, ali i odredbi čl.46. francuskog Zakona o građanskom postupku (Tomljenović, 1989.)

⁸⁹ Tomljenović, V. op.cit., str. 901. i 902.

⁹⁰ Oster, J., *Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights*, International Review of Law, Computers & Technology, vol. 26., br. 2/3, 2012., str. 113.; Gillies, L., *Jurisdiction for cross-border breach of personality and defamation: eDate Advertising and Martinez*, International and Comparative Law Quarterly, vol. 61, br. 4 (2012.), str. 1007.

6.1. Povreda prava osobnosti

Prema našem Zakonu o obveznim odnosima, „šteta je umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta).⁹¹ Svaka fizička i pravna osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod pretpostavkama utvrđenim zakonom.“⁹² Opseg tih prava nije taksativno određen, već se lista može popunjavati ovisno o stanju i razvoju društvene osjetljivosti. Primjera radi navest ću sistematizaciju prava osobnosti koju je iznijela švicarska pravna teorija i praksa. Pravo osobnosti može se podijeliti u tri skupine: prava osobnosti u fizičkom smislu (pravo na život, pravo na tjelesni integritet, pravo na slobodu kretanja, pravo na izražavanje i ostvarivanje vlastite seksualnosti i pravo na zaštitu tijela nakon smrti), prava osobnosti u osjećajnom smislu (pravo na odnose s bližnjima, pravo na poštivanje bližnjih, pravo na osjećaj za bračnu vezu, pravo na afektivnu vrijednost stvari) i prava osobnosti u društvenom smislu (pravo na ime i znak i druge oznake identiteta, pravo na sliku i glas, pravo na privatni život, pravo na čast, pravo na odlučivanje, pravo na informaciju, pravo na ekonomsku slobodu, pravo umjetničkog stvaranja, pravo na zaborav činjenica koje pripadaju prošlosti).⁹³ Prema tome, kako definirati pravo na osobnost? Kada bismo slobodno i doslovce prevodili riječi, onda bi to bila *privatnost* od engleskog *privacy*⁹⁴, zatim *personalnost* njemačkog *Persönlichkeit*⁹⁵ ili čak *intimnost*, od francuskog *le droit au respect de la vie intime*. Pojam osobnost predstavlja osobu i njezin osobni život, a pojam privatnost zahvaća širi krug značajki osobe, koje pojedinačno nemaju neko značenje, ali povezane u smislenu strukturu čine portret osobe, za koje najčešće samo ta osoba treba znati. Upravo ta povezanost između različitih segmenata koji određuju neku osobu i same osobe, te njihov mogući utjecaj na osobni život, nameće potrebu da pravo osobe za zaštitom od ugrožavanja zlonamjernom uporabom ovakvih činjenica zovemo pravom na osobnost.⁹⁶ U skladu s navedenim, pravo osobnosti je skup pravnih pravila koji obuhvaća zaštitu svih značajki i okolnost u kojima pojedinac

⁹¹ ČL. 1046. Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 126 /21

⁹² Čl. 19. Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 126/21

⁹³ Marović, A.; Medvidović L.; Štimac S., *Zaštita prava osobnosti*, Europski pokret, Split, Grafika, Osijek, 2006., str. 13. i 14.

⁹⁴ Filipović R., *Englesko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1992.

⁹⁵ Uroić, M.; Hurm A., *Njemačko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1993.

⁹⁶ Brezak, M., *Pravo na osobnost : pravna zaštita osobnih podataka od zloupotrebe*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1998., str. 13.

ostvaruje unutarnji mir⁹⁷, kakav sam želi i na koji, prema ostalim društvenim uvjetima, ima pravo.⁹⁸

6.2.Sudska praksa

6.2.1.Spojeni predmeti eDate Advertising GmbH protiv X i Oliver Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited

U smislu čl. 7. st. 2. u slučajevima povrede prava osobnosti putem interneta Europski se sud bavio tumačenjem mjesta štetnog događajau spojenim predmetima od 25. listopada 2011. godine - *eDate Advertising GmbH protiv X i Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited*⁹⁹

U predmetu *eDate Advertising GmbH protiv X* relevantne činjenice su sljedeće: gosp. X i njegova brata (s prebivalištem u Njemačkoj), njemački sud osudio je na kaznu zatvora zbog ubojstva poznatog glumca. Nakon što je 10 godina odslužio kaznu zatvora uvjetno je pušten na slobodu. Društvo eDate Advertising, (sa sjedištem u Austriji), držao na svojem internetskom portalu "www.rainbow.at" staru vijest u kojem je naveo puno ime gosp. X-a i njegova brata sa opisom djela koje su počinili i tvrdnjom da su uložili žalbu protiv svoje osuđujuće presude¹⁰⁰. Gosp. X je zahtijevao od eDate Advertisinga da ukloni tu vijest te da izjavi da se obvezuje da spornu vijest neće dalje objavljivati. Društvo eDate Advertising djelomično je ispunio zahtjev gosp. X, odnosno vijest je uklonilo, ali nije dalo izjavu. Stoga¹⁰¹ je gosp. X pokrenuo postupak pred njemačkim sudom i tražio od eDate Advertisinga da o njemu više ne izvješćuje u pogledu djela za koje je bio osuđen, a eDate Advertising je osporavao nadležnost njemačkog suda.¹⁰² Sudu EU u sklopu prethodnog postupka upućena su tri pitanja od čega se prva dva pitanja odnose na nadležnost u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis.

U predmetu *Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited* radilo se o postupku koji su pred francuskim sudom zajedno pokrenuli Olivier Martinez, francuski glumac, i njegov

⁹⁷ Ibid., str. 13

⁹⁸ Ibid., str. 12. i 13.

⁹⁹ Povezani predmeti *eDate Advertising GmbH protiv X i Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited*, C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685

¹⁰⁰ Ibid., para 16.

¹⁰¹ Ibid., para 18

¹⁰² ibid., para. 15.-20.

otac Robert Martinez protiv društva MGN Limited, a razlog je bio sljedeći: MGN Limited je na svojoj internetskoj stranici britanskih novina Sunday Mirror, "www.sundaymirror.co.uk", objavio tekst pod naslovom "Kylie Minogue i Olivier Martinez su ponovno zajedno" a odnosi se na detalje o njihovom susretu.¹⁰³ Tužbu su temeljili na čl. 9. francuskog Građanskog zakonika, konkretno na pravo poštivanja privatnog života. MGN Limited je tvrdio da francuski sud nije nadležan, jer ne postoji dovoljna veza između objavljenog teksta i navodne štete na području Francuske. Francuski sud prekinuo je postupak i obratio se sudu EU.¹⁰⁴

Zajedničko u oba predmeta je tumačenje izraza „mjesto u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj“, u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe, u slučaju tužbe zbog povrede prava osobnosti putem sadržaja iznesenog na internetskoj stranici, a budući da je osnova postavljenih pitanja jednaka, Sud EU-a je odlučio kako ih treba sagledati zajedno.¹⁰⁵ Sud EU-a je prvo istaknuo, da se pravilo posebne nadležnosti iz čl. 7. st. 2. zasniva na posebno bliskoj vezi između suda i spora, također da treba voditi računa o tome da "mjesto u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj" znači i mjesto štetne radnje i mjesto štetne posljedice.¹⁰⁶ Ako se podsjetimo predmeta *Shevill* gdje je Europski sud odlučio da kod povrede ugleda novinskim člankom distribuiranim u više država članica, oštećenik može podići tužbu protiv izdavača novina pred sudom države članice izdavačeva sjedišta, ali i pred sudovima svake države članice u kojoj su novine distribuirane i dok je sud izdavačeva sjedišta i, naravno, sud prebivališta tuženika nadležan za odlučivanje o cjelokupnoj šteti.¹⁰⁷ Kriteriji iz predmeta *Shevill* mogli bi se također primijeniti i na ostale medije i sredstva komunikacije te tako obuhvatiti raznovrsne povrede prava osobnosti. Međutim, objava sadržaja na internetskoj stranici razlikuje se od regionalne distribucije npr. neke tiskovine, iz razloga što internetskoj stranici može pristupiti neograničen broj korisnika diljem svijeta. Domet sadržaja objavljenih putem interneta načelno je globalan, a nekada je tehnički nemoguće da se točno odrediti kolika je distribucija za određenu državu članicu te da se odredi šteta prouzročena u samo toj državi.¹⁰⁸ Oštećenik svoja prava ne može ostvariti služeći se kriterijima iz slučaja *Shevill*, jer bi je oni stavili u gotovo nemoguću poziciju ostvarivanja naknade štete upravo iz razloga

¹⁰³ *ibid.*, para. 25.

¹⁰⁴ *ibid.*, para. 26.

¹⁰⁵ *ibid.*, para 37.

¹⁰⁶ *Ibid.*, para 40.

¹⁰⁷ *ibid.*, para. 42. i 43.

¹⁰⁸ *ibid.*, para. 44.-46.

sveprisutnosti interneta. Zato je Sud EU-a uveo kriterij središta interesa povrijeđene osobe kao dodatan kriterij. U mjestu središta oštećenikovih interesa, on može potraživati naknadu za cjelokupnu štetu, jer sud tog mjesta može najbolje ocijeniti posljedice sadržaja objavljenog na internetu, u pravilu, to je mjesto tužiteljevog uobičajenog boravišta.¹⁰⁹ Suda EU-a na pitanja iz spojenog predmeta eDate protiv X i Martinez protiv MNG odgovorio je da se čl. 7. st. 2. Uredbe treba tumačiti na način da, kada se radi o navodnoj povredi prava osobnosti zbog sadržaja objavljenih na internetskoj stranici, osoba koja smatra da su joj povrijeđena prava osobnosti može podnijeti tužbu za naknadu cjelokupne štete, ili pred sudovima države članice sjedišta izdavača spornog sadržaja, ili pred sudovima države članice u kojoj se nalazi središte njezinih interesa. Umjesto tužbe za naknadu cjelokupne štete, povrijeđena osoba može podnijeti tužbu i pred sudovima bilo koje države članice na čijem je području sadržaj internetske stranice dostupan ili je bio dostupan, ali ti sudovi su nadležni odlučivati samo o šteti prouzročenoj na području države članice tog suda.¹¹⁰

6.2.2. Predmet Bolagsupplysningen OU i Ingrid Ilsjan protiv Svensk Handel AB

Još jedan predmet koji je završio pred Europskim sudom u pogledu iste materije je predmet *Bolagsupplysningen OU i Ingrid Ilsjan protiv Svensk Handel AB*¹¹¹. Relevantne činjenice predmeta su sljedeće: Sud odlučuje o prethodnom pitanju u povodu parnice između estonskog društva Bolagsupplysningen i jedne od njihovih zaposlenica gospođe Ilsjan u ulozi tužitelja i Svensk Handel, švedske udruge poslodavaca kao tuženika. Bolagsupplysningen je društvo koje uglavnom posluje u Švedskoj dok je njihovo upravljanje, gospodarska djelatnost, računovodstvo itd. smješteno u Estoniji. Svensk Handel društvo Bolagsupplysningen dodao je na „crnu listu“ na svojoj web stranici optužujući je za kazneno djelo prijevare. Na toj web stranici postoji mogućnost komentiranja navedenog sadržaja što je omogućilo tisućama korisnika da ostavljaju svoje komentare na švedskom na tu temu. Između ostaloga, bilo je negativnih komentara na račun društva. Svensk Handel odbio je obrisati svoj unos o društvu te komentare uz navedeni sadržaj što

¹⁰⁹ *ibid.*, para. 48. i 49.

¹¹⁰ *ibid.*, para. 52

¹¹¹ Predmet *Bolagsupplysningen OU i Ingrid Ilsjan protiv Svensk Handel AB*, C- 194/16, EU:C:2017:766

je zahtijevalo društvo Bolagsupplysningen. Bolagsupplysningen tvrdi da je stavljanje na crnu listu kao i pripadajući komentari koji su također dostupni u Estoniji utjecalo na njihovu ekonomsku aktivnost i uzrokovalo materijalnu štetu te u skladu s tim podignulo je tužbu pred estonskim sudom tražeći ispravak informacija i uklanjanje komentara kao i naknadu materijalne štete i pravičnu naknadu za nematerijalnu štetu s obrazloženjem da je tuženik povrijedio njezino pravo osobnosti. Odnosni sud posumnjao je u svoju nadležnost s obzirom na odredbu čl.7.st.2 Uredbe Bruxelles I bis. U predmetu Bolagsupplysningen Europski sud morao je odlučiti da li je tumačenje čl.7.st.2. Uredbe Bruxelles I bis razvijene u predmetu *eDate* primjenjiv na tužitelja koji je pravna osoba te odlučiti kako tumačiti navedeno pravilo o nadležnosti za zahtjeve koji se odnose na ispravljanje i uklanjanje informacija.¹¹²

Europski je sud izmijenio svoje stajalište iz predmeta *Shevill* za povrede koje se događaju na internetu slučajem *eDate*. Svoj različiti pristup opravdao je u tim slučajevima sveprisutnošću sadržaja objavljenog online. Sud je utvrdio da s obzirom na ozbiljnost prirode štete nadležni mogu biti sudovi mjesta gdje je šteta pretrpljena dakle sudovi države u kojoj tužitelj kao fizička osoba ima središnji interes. U pravilu središnji interes je u mjestu prebivališta podnositelja zahtjeva. Kao rezultat ove dvije odluke, osoba koja tvrdi da je došlo do povrede njezinog prava osobnosti mogu tužiti bilo za cjelokupnu štetu u mjestu sjedišta nakladnika ili pred sudovima na raznim mjestima distribucije (načelo mozaika). Treće opcija koja je primjenjiva samo na internetske publikacije je podići tužbu za cjelokupnu štetu pred sudom mjesta gdje tužitelj ima središnji interes. U ovom kontekstu estonski Vrhovni sud uputio je pitanja Europskom sudu u vezi s tumačenjem Uredbe Bruxelles I bis: „ Da li je središnji interes tužitelja kao poveznica za utvrđivanje međunarodne nadležnosti primjenjiva na pravne osobe? Ako da, kako locirati tj. geografski odrediti središnji interes tužitelja? Osim toga, treba li podnositelj zahtjeva imati pravo za uklanjanje ili ispravak navodno štetne objave pred sudovima u svakoj državi članici u kojoj je publikacija dostupna?“

Sud EU potvrdio je pravilo o nadležnosti iz predmeta *eDate* i proširio je njegovu primjenjivost na pravne osobe.¹¹³ Sud je smatrao da je cilj članka 7. st.2. Bruxelleske uredbe učinkovitost sudskog postupka na temelju posebno bliske veze između suda i predmeta.¹¹⁴ Dalje,

¹¹² Bizer A., International Jurisdiction for Violations of Personality Rights on the Internet: Bolagsupplysningen, Common Market, Vol. 55, br. 6, 2018., str. 1942.

¹¹³ ibid.,para. 22-44

¹¹⁴ ibid., para. 26-27, 38-39

tvrdio je da se povreda ugleda osobe najjasnije osjeća tamo gdje je njezino ili njegovo središte interesa; dakle, sudovi na tom mjestu bili su u najboljem položaju za procjenu posljedica izjave koja navodno krši prava tužitelja.¹¹⁵ Također je istakao da ovo tumačenje čl.7. st.2 Uredbe Bruxelles I bis je u skladu s ciljem povećane predvidljivosti nadležnosti.¹¹⁶ Kako se ova argumentacija nije temeljila na specifičnim svojstvima fizičke osobe, Europski sud je uključio i pravne osobe.¹¹⁷ Stoga je odlučio da se središnji interes nalazi tamo gdje je tvrtka imala svoj komercijalni ugled, ovisno o tome gdje je obavljao glavni dio svojih gospodarskih aktivnosti, dok je sjedište bilo irelevantno.¹¹⁸ S obzirom na predmetni slučaj, Sud je naveo da je središte interesa Bolagsupplysnigena u Švedskoj, a ne u Estoniji.¹¹⁹ Isto tako, spomenuo je da su švedski sudovi u najboljem položaju za odlučivanje o slučaju ne samo zbog ekonomske aktivnosti tvrtke u Švedskoj, ali i zato što se web stranicom upravljalo iz Švedske, publikacija je bila na švedskom jeziku i bila je upućena ljudima u Švedskoj. Što se tiče budućih ocjena nadležnosti od strane sudova, Europski sud istaknuo je da se ne može pretpostaviti nadležnost temeljena na članku 7. stavku 2. Bruxelles I bis ako predočeni dokazi ne uvjere sud da je središte interesa tužitelja u državi suda.¹²⁰ O primjenjivosti načela mozaika na zahtjeve za uklanjanje ili ispravak, Sud EU je utvrdio da "u svjetlu sveprisutne prirode informacija i sadržaja postavljenih online na web stranici i činjenice da opseg njihova raspodjele je u načelu univerzalna" jedinstvena i nedjeljiva odluka može donijeti samo sud s punom nadležnošću za naknadu štete.¹²¹

6.3. Mjesto središnjeg interesa

Što je zapravo središnji interes? Kako ga definirati? Prema Europskom sudu opravdanje za davanje nadležnosti sudovima prema središnjem interesu tužitelja temelji se na bliskoj vezi između suda i činjenica slučaja. Pritom treba voditi računa da je članak 7. Bruxelles I bis iznimka od načela *actor sequitur forum rei*. Treći važan aspekt je potencijalan utjecaj definicije prilagođene tužitelju na temeljna prava okrivljenika - u ovom slučaju, njezina ili njegova sloboda govora utvrđena u

¹¹⁵ ibid., paras. 33-34

¹¹⁶ ibid., para 35.

¹¹⁷ ibid., para 38.

¹¹⁸ ibid., para 41.

¹¹⁹ ibid., para 42.

¹²⁰ ibid., para. 43.

¹²¹ ibid., para. 47-48.

čl.11 st.1. Povelje EU-a o temeljnim pravima. Osim toga, kada je riječ o pravnoj osobi, njezino sjedište i središnji interes mogu se poklapati, ali to nije uvijek tako.¹²² Ključno pitanje u definiranju tužiteljevog središta interesa je da li prednost dati apstraktnom ili konkretnom pristupu. Apstraktni pristup locirao bi središte interesa u uobičajeno prebivalište podnositelja zahtjeva, tvrdeći da je osobnost osobe uvijek uglavnom koncentrirana na tom mjestu. Konkretni pristup bi se, međutim, usredotočio na okolnosti konkretnog slučaja. Razlika između ta dva pristupa može se jasno vidjeti kroz sljedeći primjer, zamislimo studenta koji inače živi u Njemačkoj, ali u sklopu programa razmjene studenata studira tri mjeseca u Španjolskoj. Prilikom svog boravka u Španjolskoj njegov kolega objavljuje sadržaj na internetu koji navodno krši autorska prava. Sadržaj objavljuje na španjolskom pozivajući se na situaciju sa njemačkim studentom u Španjolskoj.. To dovodi do neugodnih reakcija španjolske studentske zajednice. Kada bi želio tužiti izdavača, apstraktni bi pristup središte njegova interesa smjestio u Njemačku, jer se njegovo uobičajeno boravište nije promijenilo unutar ta tri mjeseca; konkretni pristup dopustio bi samo nadležnost španjolskih sudova, jer je uglavnom pogođen ugled tužitelja stečen tijekom boravka u inozemstvu. Čak i ako nije eksplicitno navedena, definicija središta interesa u osnovi je apstraktne prirode. Za fizičke osobe to je uobičajeno boravište - kriterij neovisan o napadnutom izdanju. Iako Sud spominje da postojanje posebno bliske veze s drugom državom može pomaknuti središte interesa, ostaje nejasno pod kojim bi se uvjetima ta iznimka točno trebala primijeniti.¹²³ Europski sud zaključuje da je središte interesa Bolagsupplysingena smješteno u Švedskoj na temelju apstraktnih kriterija, ali i poziva se na kontekst konkretnog incidenta, kao što je jezik publikacije i publika kojoj se obraća. Odnosi se na konkretne aspekte slučaja bez objašnjenja njihove relevantnosti. Jesu li ti aspekti dio identifikacije središta interesa ili samo dodatne informacije za dokazivanje usklađenosti s ciljem članka 7. stavka 2. Bruxelles I bis? A koji su odgovori na ova pitanja možemo samo spekulirati. Objašnjenje za ovaj pristup moglo bi biti da se u osnovi daje prednost apstraktnom pristupu, ali se žele ostaviti otvorena stražnja vrata kako bi eventualno uključio konkretne aspekte u budućim slučajevima. Bilo bi poželjno da Sud EU daje veću težinu određenim karakteristikama slučaja. U našem primjeru njemačkog studenta, primjenom apstraktnog pristupa nadležni bi bili njemački sudovi. Dvojbeno je može li se ovaj rezultat opravdati. Njemački sudovi

¹²² Bach, I., *Fake news und cyber mobbing - Zur internationalen Zuständigkeit bei Persönlichkeitsrechtsverletzungen*, EuZW, vol.2, br.68-73., 2018., str.72.; Bizer, A., op.cit., str.1954.

¹²³ Marino, S., *La Violazione dei Dritti della Personalità nella Cooperazione Giudiziaria Civile Europea*, Rivista di diritto internazionale private e processuale, vol.48, br.2,2012., str.367; Bizer, A., op.cit., str.1955.

ne bi bili bliži slučaju od bilo kojeg drugog suda u EU. Jedina prednost je što tužitelj može tužiti u svojoj zemlji. Ipak, prema mišljenju Europskog suda, zaštita tužitelja nije valjan argument. Stoga, poticanje učinkovitosti postupka zahtijeva blisku povezanost s konkretnim kontekstom slučaja. Samo ta bliska povezanost opravdava iznimku od *actor sequitur forum rei*. Tužitelj općenito ima koristi od mogućnosti tužbe pred sudovima u svom središtu interesa¹²⁴, ali još više ako je to mjesto uvijek "kod kuće", bez obzira na okolnosti ili sadržaj navodno štetne objave. Ovo mjesto jurisdikcije je prednost za tužitelja u istoj mjeri kao što je i teret za tuženika. Da je tuženik, kao u primjeru, znao da unatoč snažnoj povezanosti slučaja sa Španjolskom, ona ili on mora očekivati da će biti tužen u drugoj državi članici, možda bi se on ili ona suzdržali od objavljivanja. Ovaj aspekt je poljuljan sumnjama u predvidljivost. Izdavaču možda neće uvijek biti jasno prebivalište osobe¹²⁵. Također, ne odgovara očekivanjima fizičkih osoba bez diplome pravnog fakulteta. U primjeru njemačkog studenta, vjerojatnije je da izdavač koji govori o događaju u Španjolskoj očekuje da će biti tužen u Španjolskoj nego u Njemačkoj. Dakle, rizik od tužbe pred sudovima na drugom zemljopisnom kraju EU-a ima potencijal spriječiti ljude u objavljivanju. Reputacija osobe sastoji se od mnoštva različitih aspekata, od kojih neki mogu imati bližu vezu s određenim mjestom od drugih. Slijedom toga, sud mora utvrditi koji je dio ugleda osobe pogođen, odnosno gdje navodna žrtva najviše pati, s obzirom na činjenice u konkretnom slučaju¹²⁶.

¹²⁴ Marino, S, op.cit.,str.365. i 366.; Bizer, A., op.cit., str.1956.

¹²⁵ von Hein, J., *Protecting victims of cross-border torts under Article 7 No. 2 Brussels I his: Towards a more differentiated and balanced approach*, Yearbook of Private International Law, vol. 16, 2014/2015, str.268; Bizer A.,op.cit.,str.1956.

¹²⁶ Bizer, A., op.cit, str. 1956.

7. Zaključak

Međunarodna nadležnost u građanskim i trgovačkim predmetima u EU u izvanugovornim odnosima uređena je Uredbom Bruxelles I bis, konkretno, čl.7.st.2. prema kojem osoba s prebivalištem u državi članici može biti tužena u drugoj državi članici u stvarima povezanim s deliktima i kvazideliktima pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja. Nadležnost prema čl.7.st.2. obuhvaća zahtjeve protiv tuženika za naknadu štete koji se temelje na protupravnim činima, razne vrste izvanugovorne odgovornosti uključujući povrede prava osobnosti, kao i negativnu deklaratornu tužbu.

Prvotno, posebna nadležnosti za izvanugovornu odgovornost za štetu, u skladu s Uredbom Bruxelles I bis, bila je uređena odredbom čl. 5. st. 3. Bruxelleske konvencije, a njenom reformom u sklopu procesa komunitarizacije donesena je Uredba Bruxelles I koja se i dalje primjenjuje na postupke pokrenute prije 10.siječnja 2015. Između odredbi Bruxelleske konvencije, Uredbe Bruxelles I i Uredbe Bruxelles I bis nema sadržajnih promjena, jednakog su značenja što je ustanovio Sud EU u predmetu *Henkel*.

Iza teksta čl.7.st.2. kriju se brojna pitanja. Pojmovi iz navedene odredbe utvrđuju se kako praksom suda EU, tako i praksom sudova država članica. U spomenutom predmetu *Henkel* Europski sud utvrdio je da posebna nadležnost koja u okviru ostalih pravila o međunarodnoj nadležnosti čini iznimku ili dopunu općeg pravila (*actor sequitur forum rei*) temelji se na osobito bliskoj vezi između spora i suda mjesta gdje je nastupio štetni događaj.

Prvo pitanje na koje je trebalo odgovoriti je što su "stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima". Europsku sud u predmetu *Kalfelis* nudi negativan definiciju navedenog pojma prema kojoj deliktna i kvazideliktna odgovornost postoji u svim onim situacijama u kojima ne postoji ugovorna odgovornost te priklanja se autonomnom tumačenju.

Iz odredbe čl.7.st.2. nije jasno što se smatra pod pojmom „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“. Da li je riječ o mjestu gdje je štetna radnja počinjena (*locus delicti commissi*) ili mjestu gdje je nastupila štetna posljedica (*locus damni*), a možda i oba navedena mjesta. Problem nastaje kod distancijskih delikata. U predmetu *Bier* Europski sud je usvojio teoriju ubikviteta prema kojoj tužitelj ima mogućnost izbora prilikom pokretanja postupka za naknadu štete između suda mjesta gdje je nastupio štetan događaj i suda mjesta gdje je nastupila štetna posljedica.

Poteškoće se javljaju kada štetna posljedica nastane u više država. Rješenje ovog problema ponudio je Europski sud u predmetu *Shevill* gdje je ustanovio tzv. pravilo mozaika. U skladu s tim pravilom, ako je šteta nastupila u više država članica, prema čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, sudovi svake države članice nadležni su samo za onu štetu koja je nastupila u toj državi članici, a ne za cjelokupnu štetu. Dakle, tužitelj ima mogućnost izbora: može podnijeti tužbu u državi članici tuženikova prebivališta ili u državi gdje je počinjena štetna radnja, za svu pretrpljenu štetu, ili podnijeti tužbu u nekoj od država gdje je nastupila štetna posljedica, ali samo za štetu pretrpljenu u toj državi.

Domet internetskih usluga je bezgraničan. Pravo osobnosti, kao pravo kojim pojedinac ostvaruje unutarnji mir, kakav sam želi i na koji, prema ostalim društvenim uvjetima, ima pravo, često je povrijeđeno upravo putem interneta. U spojenom predmetu *eDate i Martinez* Sud EU ustanovio je dodatno pravilo mjesta središta interesa povrijeđene osobe, gdje ona može tužiti za cjelokupnu štetu. Sud EU u predmetu *Bolagsupplysningen* potvrdio je pravilo o nadležnosti iz predmeta *eDate* i proširio je njegovu primjenjivost na pravne osobe. Sud je smatrao da je cilj članka 7. st.2. Bruxelleske uredbe učinkovitost sudskog postupka na temelju posebno bliske veze između suda i predmeta. Reputacija osobe sastoji se od različitih aspekata, od kojih neki mogu imati bližu vezu s određenim mjestom od drugih. dakle, sudovi na tom mjestu bili bi u najboljem položaju za procjenu posljedica izjave koja navodno krši prava tužitelja.

Odredbu čl.7.st 2. Uredbe Bruxelles I bis o međunarodnoj nadležnosti u izvanugovornim odnosima potrebno je pravilno interpretirati. Suda EU je uspostavio kroz brojne predmete navedene kriterije. O interpretaciji odredbe čl.7.st.2. ne ovisi samo određivanje nadležnosti suda neke države, nego i ishod postupka, a potencijalno i sprječavanje štetnika da počini štetu.

8. Popis literature

Knjige i članci:

- Bach, I., Fake news und cyber mobbing - Zur internationalen Zuständigkeit bei Persönlichkeitsrechtsverletzungen, *EuZW*, vol.2, br.68-73., 2018.
- Bizer A., International Jurisdiction for Violations of Personality Rights on the Internet: Bolagsupplysningen, *Common Market*, Vol. 55, br. 6, 2018.
- Brezak, M., Pravo na osobnost : pravna zaštita osobnih podataka od zloupotrebe, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1998.
- Bouček, V., Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009.
- Cigoj S., Međunarodno zasebno pravo, knjiga 2., Ljubljana, 1979.
- Gillies, L., Jurisdiction for cross-border breach of personality and defamation: eDate Advertising and Martinez, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 61, br. 4 (2012.), str. 1007.
- Kropholler J. *Europäisches Zivilprozessrecht, Kommentar* , 8.Aufl., Frankfurt am Main 2007.
- Leible S., u: Rausher T. (ur.), *Europäisches Zivilprozessrecht, Kommentar* , 2.Aufl, München, 2006.
- Mankowski P., u: Magnus U./ Mankowski P. (ur.), *Brussels I Regulation* , München 2007.
- Marino, S., La Violazione dei Dritti della Personalita nella Cooperazione Giudiziaria Civile Europea, *Rivista di diritto internazionale private e processuale* ,vol.48, br.2,2012.
- Marović, A.; Medvidović L.; Štimac S., *Zaštita prava osobnosti, Europski pokret*, Split, Grafika, Osijek, 2006.
- Oster, J., Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights, *International Review of Law, Computers & Technology*, vol. 26., br. 2/3, 2012.

- Rabel, E., The Conflict of Laws: A Comparative Study, University of Michigan Press, 1947.
- Sajko, K., Međunarodno privatno pravo, 4. izd., Narodne novine, Zagreb, 2005.
- Sikirić, H., Određivanje međunarodne nadležnosti Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima i hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu – sličnosti i razlike, u: Tomljenović, V., Kunda, I., Uredba Bruxelles I: izazovi hrvatskom pravosuđu, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2012.
- Tomljenović, V., Posebna međunarodna nadležnost u sporovima izvanugovorne odgovornosti za štetu – neka otvorena pitanja tumačenja i kvalifikacije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 19., br. 1330-349X, 1998.
- Varady, T.; Bordaš, B.; Knežević, G.; Pavić, V., Međunarodno privatno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019
- von Hein, J., Protecting victims of cross-border torts under Article 7 No. 2 Brussels I bis: Towards a more differentiated and balanced approach, Yearbook of Private International Law, vol. 16, 2014/2015
- Vuković, Đ; Kunštek, E., Međunarodno postupovno građansko pravo, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet, Zagreb, 2005,

Pravni izvori:

- KONVENCIJA o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (potpisana 27. rujna 1968.), KONVENCIJA o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (potpisana 27. rujna 1968.), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN) (9. rujna 2022.)
- UREDBA VIJEĆA (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32001R0044> (9. rujna 2022.)
- UREDBA (EU) br. 1215/2012 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i

trgovačkim stvarima (preinačena), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=HR> (22.kolovoza 2022.)

- Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 126 /21
- Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 117/2003.

Presude suda EU-a:

- Povezani predmeti *eDate Advertising GmbH protiv X i Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited*, C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685
- Predmet *Anthanasios Kalfelis protiv Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. i drugi*, C-189/87, EU:C:1988:45
- Predmet *Bolagsupplysningen OU i Ingrid Ilsjan protiv Svensk Handel AB*, C- 194/16, EU:C:2017:766
- Predmet *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL i Chequepoint International Ltd protiv Presse Alliance SA*, C-68/93, EU:C:1995:61
- Predmet *Handelskwekerij G.I. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*, C-21/76, EU:C:1976:166
- Predmet *Soc.Montedison vr. Département de la Haute Corse , Département de la Corse, Prud'Homie des Pêcheurs de Bastia* od 28.2.1977. u: *Diritto Internazionale Privato e Processuale*, br. 1., 1978
- Predmet *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*, C-167/00, EU:C:2002:555

Ostali izvori:

- Babić, D., *Međunarodna nadležnost za ugovorne sporove u europskom, hrvatskom i američkom pravu: doktorska disertacija*, Sveučilište u Zagrebu Pravni Fakultet, Zagreb, 2005.
- Filipović R., *Englesko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1992
- Magnus, U.; Mankowski, P. (ur.), *Brussels I Regulation*, Sellier european law publishers GmbH, Munich, 2012.

- Službena stranica Sveučilišta u Zagrebu Pravnog fakulteta,
<https://www.pravo.unizg.hr/MPP/seminar/doc.dr.sc.dora.zgrabljic.rotar>
(8.rujna.2022.)
- Uroić, M.; Hurm A., Njemačko-hrvatski rječnik, Školska knjiga, Zagreb, 1993.